toibuma ja kõige seisuste jõud hakas kosuma. Aga alalised sõjad oliwad elukombeid toorestanud, Katholiigi kirik oli omast waimulikust korrast täitsa ära langenud ja tema õpetus ei wõinud waimude toorust enam sugugi puhastada. Seda rahu aega ja rikkuse kosumist ei tarwitatud siis ka mitte õigel wiisil, waidrohkem määramata pillamiseks ja toereiks pidudeks.

* * *

Rasket kohut mõistab wana aealou kirjutaja nende meie kodumaa eluwiiside peale, mis siin wiieteistkümnema aasta-saea keskmiste aastate sees walitsesiwad. Elu kõrkluse nuhtluseks ütleb tema kõiki järgmist õnnetust tulnud olema. Wõib olla, et Kelch, kui üks waimulik mees, ilmaliku rõõmu ja elukõrkluse üle karmimast kohut mõistis, kui teised seda teinud olekswad. Meie ei taha toorust, kõrklust, pillamist ja raiskamist kuidagi wabanda, ühe asja üle peame aga selle aea kohta oma rõõmu tunnistama:

Liiwimaa sugud ja seisused ei olnud sel aeal mitte tülis ja waenus üksteise wasta. — Saksasugust mõisnikud oliwad ülemad ja walitsejad; Eesti sugust talupojad oliwad alamad ja seisiwad walitsuse all; aga „orjad" ei olnud Eesti sugust talupojad mitte, waid oliwad waldade kodanikud. Ja

ülemad ja alamad wõtsiwad üksteise rõõmust ja pidudest osa, nii toored need ka iganes olla wõisiwad. Ja alamate wäljakurnamisest ei wõinud sel aeal ka suuremat juttu olla, sest igal seisusel näib oma kohaliste pidude tarwis warandust olnud olema.

Aga pitka rahu-aega ei tarwitatud mõistlikult; pidudest sigisiwad pillamised, mis warandust neelasiwad ja rahwast mehisest meelest wõerutasiwad. Sedawiisi ei suutnud Liiwimaa erariik järgmiste raske aegade wasta panna ja pidi langema ja lagunema. Waewalt oli 50 aasta peale kaubeldud rahu-aeg möödas, siis langesiwad Wenelased röö-wides ja põletates sisse. Teiselt poolelt hakkasiwad Poolakad tungitama. Rootslased ja Taanlased wõtsiwad tülidest osa; seespidi tõusiwad erakonnad. — Aastal 1562 pani wiimane Heermeister, Gotthard Kettler oma ameti maha; Mõega Rittrete Selts lagunes ära. Kuuramaa ja Semgallia saiwad Herzogi riigiks, Gotthard Kettleri all, Liiwimaa langes Poola riigi, Eestimaa Rootsi riigi külge.

Rahu ei tulnud mitte. Poola walitsus kiusas ja rusus Ewangeli kirikut. Rootsi riik sai wäliste sõdade sisse mässitud, ja mõlemad riigid isekeskis sattusiwad sõtta, mis mõlemaid nõrgendas ja wälja kurnas. Wenelased langesiwad aeg aealt ja